

KONSTANTIN SIMONOV

(Posebni dopisnik časopisa „Krasnaja Zvezda“)

TABORIŠČE UNIČENJA

ZALOŽBA KNJIŽEVNOSTI NA INOZEMSKIH JEZIKIH
MOSKVA 1944

74202

D 1275/5213

Printed in the Union of Soviet Socialist Republics

D-173423

To, o čemur hočem tukaj pisati, je preogromno in prestrašno, da bi se dalo popolnoma dojeti. Ni nobenega dvoma, da bodo to strašno stvar dolgo raziskovali juristi, zdravniki, zgodovinarji in politiki. V hdočnosti se bo, po najdrobnejšem raziskovanju, izkazal ves razmah in vse podrobnosti tega zločina napram človeštvu, ki so ga izvršili Nemci. Sedaj jaz poznam šele majhen del vseh faktov, šele majhen del vseh števil — govoril sem morda še-le stotim delom vseh prič in videl morda komaj deseti del resničnih sledov zločina. Toda človek, ki je videl to, ne more molčati, ne more čakati. Govoriti hočem prav sedaj, danes, o prvih odkritih sledovih zločina, o tem, kar sem slišal te dni in o tem, kar sem videl na svoje oči.

I

Koncem leta 1940. je dva kilometra od Lublina, na veliki pušči na desni od Helmske ceste hodilo nekoliko oficirjev iz vojsk SS in zemljemercev z merilnimi trakovi. Nekoliko dni pozneje so tam odmerili ogromno parcelo, skoraj vse prazno zemljišče, 25 kvadratnih kilometrov veliko. Na načrtih tega zemljišča, ki jih je sestavila gestapo, je bilo zarisanih 16 velikanskih kvadratov, in v vsakem takem kvadratu je bilo po dvajset enakih pravokotnikov. Pravokotniki so značili barake, kvadrati pa takozvana polja, sektorje, ki jih je od vseh strani obdajala bodeča žica. Zgoraj, na prvem načrtu, je bil napis, ki je pozneje izginil: „Lager Dachau № 2.“ Gestapo je začela graditi pri Lublinu koncentracijsko taborišče nezaslišane velikosti, ki je bilo po svojem sistemu točna kopija znamenitega taborišča v Dachau v Nemčiji, po svoji velikosti pa ga je nekolikokrat presevalo.

Z gradbo so pričeli pozimi l. 1941. V začetku so k njej pritegnili nekaj poljskih civilnih delavcev in inženerjev, katerim so kmalu pridružili kot glavno delovno moč Poljake in Jude — vojne vjetnike, vjete v nemško-poljski vojni l. 1939.; približno od avgusta 1941. leta dalje pa so naselili na zgradbi taborišča kot delovno silo prvih tisoč ruskih vojnih vjetnikov in civilistov. Takrat je bilo v taborišču do polovice zgrajeno prvo polje ali, kakor so ga Nemci imenovali, „prvi

blok“, kjer je že stalo deset barak. Z zgradbo so nadaljevali vso jesen 1941. in zimo 1942. leta.

Število ljudi, ki so delali pri zgradbi, se je polagoma večalo. Kmalu za Rusi so začele prihajati velike skupine političnih jetnikov. Čehov in Poljakov ter ljudi, ki so jih prevedli sem iz drugih taborišč, kjer so večinoma sedeli že od 1933. leta. V jeseni 1941. l. so privedli na delo prvih dvatisoč Judov iz lublinskega geto (judovskega dela mesta). Za njimi je prišlo v decembru 1941. l. iz lublinskega gradu 700 Poljakov. Potem je prišlo v taborišče 400 poljskih kmetov, ki niso pravočasno plačali davkov nemški državi. V aprilu 1942. leta so prišli v taborišče transporti z 12 tisoči ljudi iz Slovaške — to so bili Judje in politični jetniki. Ves maj so prihajali novi in novi transporti iz Češke, Avstrije in Nemčije. Gradba taborišča se je nadaljevala v najhitrejšem tempu, in v maju so bile dokončane 1., 2., 3. in 4. baraka, v katerih je bilo prostora za dobrih 60 tisoč ljudi.

Maj 1942 se lahko smatra kot konec prve etape v zgodovini taborišča. To je bilo razdobje mrzličnega gradbenega dela, dirka za povečanje splošne kubature prostorov. Sedaj, ko so bile postavljene barake za 40 tisoč ljudi, ko so bili zgrajeni temeljni, pomožni in specialni prostori, ko je bilo vse obdano z dvojno ograjo bodeče žice, večinoma elektrizirane, je gestapo smatrala, da je taborišče začelo obratovati. Ono se je še nadalje širilo in širilo bi se bilo v neskončnost, če bi ne bila naša vojska zavzela Lublina, toda gradbeni tempo je bil že manjši. Od maja 1942 dalje so dozidavali taborišče stopnjema, ne hiteč, z uvajanjem vseh mogočih spopolnitev. Maja 1942 se je to taborišče, ki se je v uradnih spisih imenovalo „Lublinsko koncentracijsko taborišče vojsk SS“, začelo v neuradnih dokumentih, pismih, zapiskih in ustno imenovati drugače: „Vernichtungslager“, ali slovensko: „taborišče uničenja“.

Dva kilometra proč od Lublina, na pušči, ki leži po desni strani vzdolž Helmske ceste, so zgradili Nemci „tovarno smrti“, ki je bila največja v Evropi. Njen glavni in edini cilj je bilo kar najpreprostejše, najutilitarnejše in najhitrejše uničevanje kar največjega števila ljudi — vojnih vjetnikov in političnih jetnikov. Organizacija taborišča je bila v vsakem oziru svojevrstna, in če se da v drugih nemških zavodih smrti posamez najti vse elemente, ki jih vsebuje sistem Lublinskega „taborišča uničenja“, nam v tako popolnem, takorekoč, kompleksnem sestavu ti strašni zamisleki nemškega barbarstva še nikjer niso prišli pred oči. Znani so nam taki kraji, kakor Sabibor ali Bielžca, kjer so se na prazno, odročno polje pripeljavali po ozkotirni železnici vlaki s smrtniki, katere so tam streljali in sežigali. Mi poznamo taborišča, kakor so Dachau, Oswiecim ali „Grosslazaret“ v Slavuti, kjer so jetnike in vojne vjetnike stopnjema, počasi morili z batinami, z lakoto in boleznimi. Toda v Lublinskem „taborišču uničenja“ je bilo skombinirano to in drugo. Tukaj, v barakah, so živeli desettisoči jetnikov, ki so neprestano gradili, dograjevali in prezidavali svojo jetnišnico. Tukaj so bili tisoči vojnih vjetnikov, ki jih od jeseni 1942. leta dalje niso puščali na delo; ti ljudje so dobivali manj hrane celo v primeri z jetniki in so neverjetno hitro umirali od

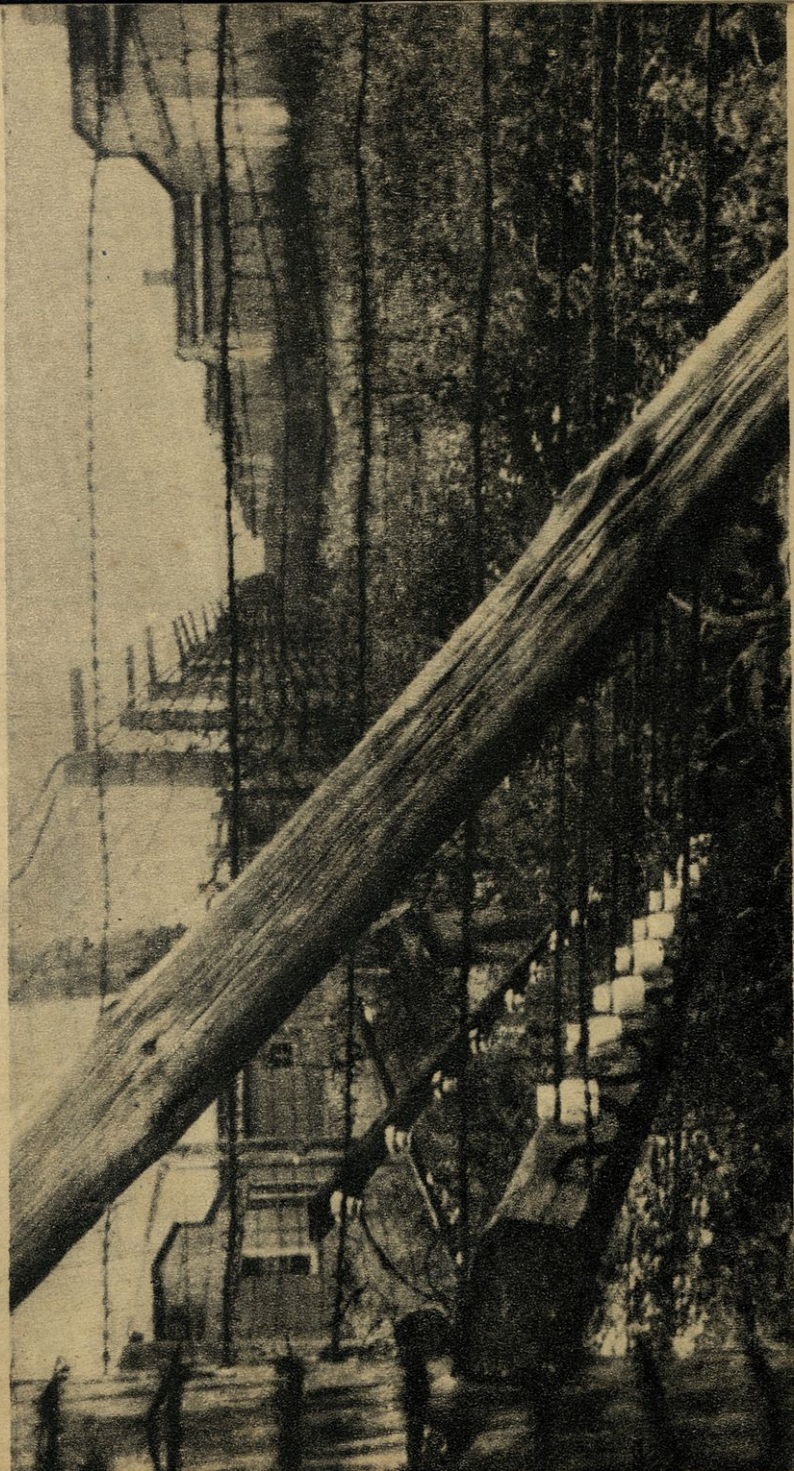
lakote in bolezni. Tukaj so bila polja smrti z grmadami in sežigalnimi pečmi, kjer so se pogubljali tisoči in desetisoči ljudi, katere so držali v taborišču le nekoliko ur ali dni, — ravno toliko kolikor je bilo treba časa, da se večja ali manjša skupina ljudi preišče in sleče do golega. Tu so bile navadne „gubitke“ na avtomobilih in trdno zgrajene, betonirane kamere za zaduševanje s plinom „ciklon“. Tu so sežigali na staroindijski način, popolnoma primitivno: sloj hlodov, sloj trupel, zopet sloj hlodov sloj trupel. Tu so sežigali v krematornih pečeh preprostega tipa, ki so imele obliko velikih železnih kotlov, pa tudi v specijalno zgrajenem in dovršenem krematoriju za bliskovito sežiganje. Tukaj so ljudi streljali v jarkih in jih ubijali z železnimi palicami, s katerimi so jim prebijali vretenca tilnika. Tukaj so jih topili v basenih in obešali na razne načine od navadnih vislic s prečnico pa do izpopolnjenih prevoznih vislic na škripec in z zamašnjakom. To je bil kombinat smrti, v katerem sta regulirala število vsakodnevnih usmrtitev dva faktorja: število ljudi, ki so jih pripeljali v taborišče, in pa količina potrebne delovne sile na tej ali oni etapi brezkončno nadaljujoče se graditve.

Točne številke se bodo dognale pozneje. Toda nekatere začasne številke se očitavajo že sedaj. Vsega skupaj je taborišče obratovalo več ko tri leta. Ko je vstopila v Lublin Rdeča vojska je našla tam le nekaj sto Rusov. Po izpovedi prič so Nemci, ko smo se mi spomladi približali Kovelju, evakuirali iz taborišča 12 do 16 tisoč jetnikov. Če vzamemo celo število 16 tisoč, tedaj ob koncu obstoja taborišča ni preostalo v njem niti 17 tisoč ljudi. Pri tem pa je bilo srednje število prisotnih jetnikov po dnevnih listah sprejemnega urada, l. 1943. okoli 40 tisoč ljudi, enkrat nekaj tisoč več, drugič nekaj tisoč manj. In če se vzame splošna številka ljudi, ki so bili privedeni v taborišče tekom več ko treh let, tedaj vidimo, da znaša razlika med poslednjo številko 17 tisoč in številom vseh ljudi privedenih v taborišče mnogo stotisoč ljudi. To je približno število ljudi, ki so bili pogubljeni neposredno v taborišču, ne všteti onih, ki so bili tam umorjeni še predno so bili zaregistrirani kot jetniki. Vsi ti podatki so vzeti iz uradnih poročil administracije taborišča za vsa leta njegovega obstoja.

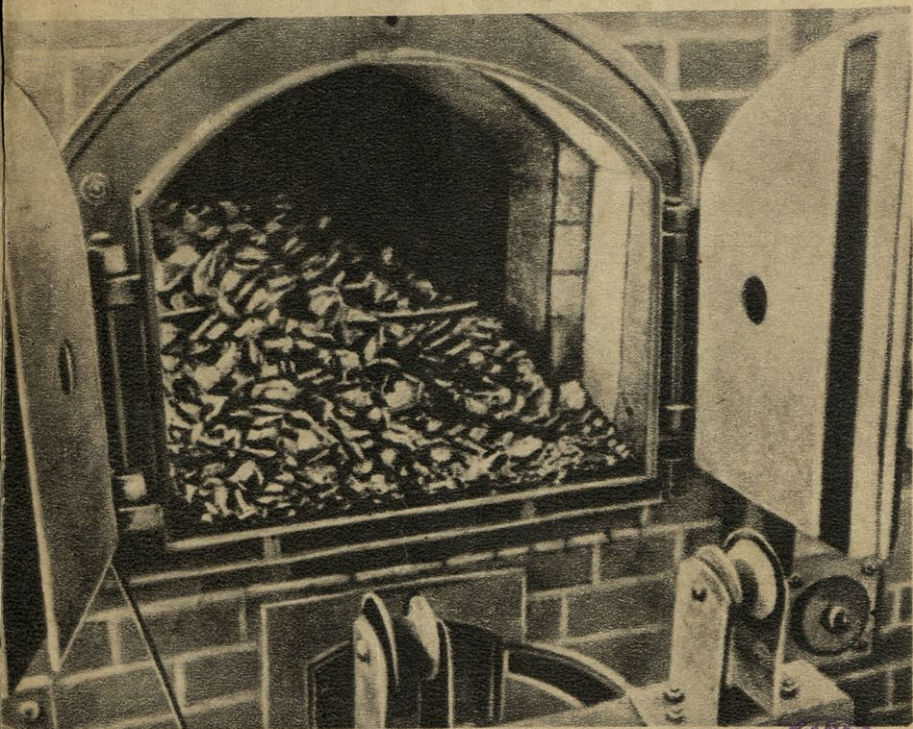
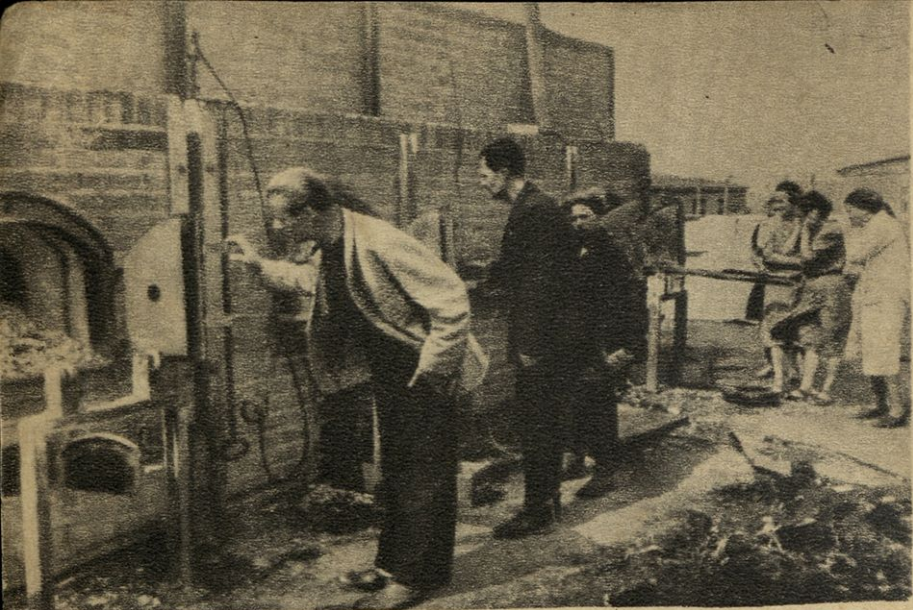
Ko sem govoril o prihajanju jetnikov za časa začetne gradbe taborišča, sem se ustavil pri maju 1942. leta. V aprilu in maju 1942. leta so začele prihajati v taborišče množinske partije Judov iz lublinskega in okoliških getov. Tekom poletja je dospelo iz Slovaške in Češke še 18 tisoč ljudi. V juliju 1942. leta je prišla prva partija Poljakov, obtoženih za partizansko dejavnost. Samo v tej prvi partiji je bilo 1.500 ljudi. Istega meseca je prišla velika partija političnih jetnikov iz Nemčije. Decembra 1942. leta je prišlo sem iz taborišča Osvencim pri Krakovu nekoliko tisoč Judov in Grkov. 17. januarja 1943. leta so pripeljali 1.500 Poljakov — moških in 400 žensk iz Varšave. 2. februarja je prišlo 950 Poljakov iz Lvova, 4. februarja — 4.000 Poljakov in Ukrajincev iz Talome in Tarnopola. V maju 1943. je prišla 60-tisočna partija iz varšavskega geta. Tekom vsega poletja in jeseni 1943 so vsakih par dni prihajali transporti iz vseh glavnih nemških taborišč: Axenhausen, Dachau, Flossenburger, Neuhamma,

Grossenrosena in Buchenwalda. V nobeni med temi partijami ni bilo manj ko tisoč ljudi. Odkod so prihajali novinci, to se je v taborišču vedelo ne samo iz tega, kar so sami pravili, — temveč takoj tudi po njihovi zunanosti; vsako taborišče jim je pritiskalo svoj žig. Na primer v Oswiencimu je bilo vpeljano, da so vse jetnike, tudi ženske, obrili do kože, številke pa jim niso obežali na vrat, kakor povsod, temveč jih vžigali na roko. Iz Buchenwalda so prihajali ljudje, ki so s težavo prenašali sončno svetlobo: v filijalki tega taborišča, po imenu „Dora“, je obstojala v skalah podzemna tovarna, v kateri so izdelovali proslule „V-1“, nemška raketna letala. Tam so delali izključno Slovani, ponajveč Rusi in Poljaki. Od tega dela niso nikoli, smeli iti na beli dan, po polletnem podzemskem delu so jim oči tako oslabele, da so jih takoj v partijah odpravljali v „taborišče uničenja“ v Lublinu.

Navedel sem samo nekatere številke in nekatera taborišča, ne z namenom, da dam resničen izračun mrtvih, temveč le zato, da bi si bilo mogoče predstaviti vsaj delno sliko. V dopolnilo je treba reči par besed o narodnostnem sestavu ljudi, ki so zapadli taborišču. Med umorjenimi v taborišču je bilo veliko število Poljakov. Bili so tu talci, partizani, resnični in dozdevni, in sorodniki partizanov, in veličanska množina kmetov, zlasti izseljenih iz onih krajev, kjer se je vršila nemška kolonizacija. Za Poljaki se vrsti ogromno število pogubljenih Rusov in Ukrajincev. Prav tako veliko je število Judov, ki so jih pokončali Nemci; zvozili so jih v taborišče dobesedno iz vseh dežel Evrope, začenši od Poljske pa do Nizozemske. Dalje slede solidne številke — vsaka po več tisočev: to so Francozi, Italijani, Nizozemci in Grki. Manjše, toda še vedno strašne številke padajo na Belgijce, Srbe, Hrvatse, Madjare in Špance (poslednji so očitvidno republikanci, zajeti v Franciji). Poleg tega, so med dokumenti umrlih najdeni dokumenti najrazličnejših ljudi iz najrazličnejših narodov — Norvežanov, Švicarjev, Turkov in celo Kitajcev. V pisarni taborišča je soba, v kateri so vsa tla pokrita z debelo plastjo listin, legitimacij in izkaznic ubitih; brez izbiranja sem zagrabil nekoliko teh dokumentov in tekom desetih minut sem našel izkaznice predstavnikov skoraj vseh evropskih narodov. Tu je bila iskaznica Sofije Jakovljevine Duševič iz vasi Konstantinovka, Kijevske oblasti, Ukrajinke, delavke, rojene 1. 1917. Tu je bil dokument s pečatom „République Française“ Evgena Duramé, Francoza, kovinarja, rojenega v Havru 22. septembra 1888. Tu je bilo spričevalo iz ljudske šole v Banji Luki Rala Žuniča, dovršivšega šolo 1. 1937., islamske vere, z redi „dobro“ za „nравnost, prirodoslovje in lepopyis“. Tu je bil potni list Jatiraničiča, rojenega v Zagrebu, izdan na Hrvaškem 2. januarja 1941. Tu je bil potni list Jakoba Borhardta, rojenega v Rotterdamu 10. oktobra 1917. Tu je bila izkaznica Edvarda Alfreda Sacco, rojenega 1. 1914. v Milanu, Via Plimo, št. 29. „visok 175, postavse čokate, posebnih znakov nima“. Tu je bila izkaznica štey. 8544, izdana Savarantisu, Grku z otoka Krete. Tu je bila Nemška legitimacija Ferdinanda Lotmanna, inženjerja iz Berlina, rojenega 19. avgusta 1872. Delavska knjižica s pečatom „general gubernatorstva“, dana Zigmundu Remoku, Poljaku, delavcu, rojene-

Vse laborišče je bilo obdano z dvema redoma bodeče žice, v kateri je stalno
krožil električni tok visoke napetosti.

Peči, v katerih so nemški rablji sežigali ljudi, ki so jih usmrtili

mu 20. marca 1924. v Krakovu. Bila je Kitajska izkaznica s fotografijo in kitajskimi črkami, ki jih nisem mogel prečitati. Bile so tam listine, zalite s krvjo in izmite z vodo, raztrgane na kose in razteptane. Ta strašna gora izkaznic je bila orjaški grobni holmec vse Evrope, zožen v meje ene same sobe.

Težko si je celo misliti, kakšne mučne podrobnosti bodo še prišle na dan pri podrobni analizi teh dokumentov in zaslišanju neštetihih prič. Morda se bodo tu našli sledovi največjih evropskih ljudi, ki so izginili in umrli za časa nemškega gospodovanja. Jaz sem preživel v tem taborišču samo nekoliko dni in govoril le z neznatnim delom onih prič, ki so tam. In vendar sem že v teh dnevih naletel na porazno zgodbo. Dva ljubljanska inženjerja, ki sta pri gradbi taborišča delala kanalizacijo, kot najeta civilna strokovnjaka: Rus Peter Mihajlovič Denisov in Poljak Klavdij Jelinski, sta mi med mnogim drugim pripovedovala to, da sta bila koncem aprila ali začetkom maja 1943 v taborišču na skladišču gradbenih materialov in sta tam našla nekega ljubljanskega Juda, ki sta ga oba poznala še iz mirnih časov. Jetnik je prenašal v skladišču deske. Stopil je k njima pokazal na nekega betežnega starca, ki je tudi nosil deske, in je rekel:

— Ali veste, kdo je ta starec? To je Léon Blum.

Videč, da ni v bližini nobenega esesovca, sta stopila oba inženjerja bližje. Vršil se je sledeči pogovor:

— Vi ste Léon Blum? — je vprašal Denisov.

— Da, jaz sem Léon Blum.

— Ministerski predsednik Francoske?

— Da, ministerski predsednik Francoske.

— Kako ste prišli vi sem?

— Prišel sem s poslednjo partijo francoskih jetnikov.

— Zakaj se niste poskusili rešiti tam doma? Kaj se res niste mogli? — je vprašal Denisov.

— Ne vem, morda bi se bil mogel, — je odgovoril Léon Blum — toda sklenil sem, da delim usodo svojega ljudstva — in solze so mu stopile v oči.

Tedaj je prišlo nekoliko esesovcev. Blum je z nekim drugim hitro dvignil na ramo dvopalčno desko in jo odnesel. Ko je storil nekoliko korakov, se je spotaknil in je padel. Nekdo med jetniki, ki so stali poleg njega, mu je pomagal na noge. On je zopet vstal, zadel na ramo desko in odšel.

Denisov in Jelinski sta zopet prišla na to skladišče še-le čez teden dni. Zopet sta videla onega človeka, ki jima je bil pokazal Léona Bluma, in vprašala sta, kje da je.

Jetnik je lakonično odgovoril:

— Tam, kjer bom kmalu tudi jaz, in pokazal je s prstom na nebo.

To je samo en fakt iz življenja tega taborišča smrti, — fakt, katerega uporno in z vsemi podrobnostimi potrjujeta obe priči, ki sta sedaj v Lublinu. A koliko strašnih odkritij, tičočih se usode najrazličnejših ljudi iz najrazličnejših kotičkov Evrope, bo še prišlo na dan ko bodo pregledani vsi materiali in zaslišane vse priče?!

Če greste po Helmski cesti, zagledate na desni, komaj kakih 300 metrov od ceste, obrise celega mesta: na stotine nizkih, sivih streh, ki stoje v pravilnih vrstah, med njimi je žica. To je veliko mesto, v katerem lahko živi na desetisoče ljudi. Skrenete s ceste in pridete skozi vrata za bodočo žico. Vrste prav snažnih barak, s točno izdelanimi lesenimi ograjami, z naslonjači in klopmi, zbitimi iz brezovih palic. To so barake esesovske straže in načelnštva. Tu je tudi „Soldatenheim“ — posebej zgrajena mala baraka, kjer se je nahajala javna hiša za stražo; tja so jemali ženske izključno izmed jetnic in jih pogubljali, kakor hitro je katera zanosila.

Dalje se vrstijo kamere, kjer se je desinficirala obleka, ki so jo slekli z jetnikov. V stropu so vdlane cevi, po katerih se je spuščalo razkuževalno sredstvo. Potem so se zamazale, vrata hermetično zaprla in vršilo se je razkuževanje. In to je bilo prav res tako: stene barak so zbite iz desk, vrata niso okovana z železom, — vse to je bilo zgrajeno premalo trdno, da bi se bilo tam moglo vršiti kaj drugega, kakor razkuževanje obleke.

Toda odpiramo sledeča vrata in vstopamo v drugo razkuževalno kamero, ki je zgrajena po čisto drugačnih načelih. To je kvadraten prostor, približno šest metrov dolg in širok in malo več kot dva metra visok. Stene, strop in pod — vse je iz samega sivega betona. Niti spomina ni o kakšnih palicah za obešanje obleke, kakor smo jih videli v prejšnjem prostoru. Vse je golo in prazno. Ena sama velika jeklena vrata hermetično zapirajo vhod v prostor. Zapirajo se odzunaj z močnimi jeklenimi zapahi. V stenah te betonske grobnice so tri odprtine: v dve odprtini vstopajo od zunaj noter cevi, tretja odprtina je okence. Majhno kvadratično okence, zavarovano z goslo debelo jekleno mrežo, vdeleno odznotraj v beton. Debelo steklo je vdeleno z zunanje strani stene tako, da ga skozi mrežo ni mogoče doseči.

Kam vodi to okence? Da odgovorimo na to vprašanje, odkrijmo dver in izidimo iz kamere na prosto. Poleg te kamere je prizidana druga majhna betonska kamera, v katero ravno gleda to okence. Tukaj je napeljana električna luč z iztikalom. Od tu se vidi vsa notrajnost kamere. Tukaj, na tleh, stoji nekoliko okroglih, hermetično zaprtih pločevinskih škatel, na katerih je napisano „Zyklon“ in dalje z majhnimi črkami — „za posebno vporabo v vzhodnih pokrajinah“. Vsebino teh škatelj so stresali po ceveh v ono sosedno kamero, kadar se je napolnila z ljudmi.

Ljudje so bili goli, postavili so jih na tesno drugega k drugemu tako, da niso zavzemali mnogo prostora. Na 40 kvadratnih metrov so natlačili več ko 250 ljudi. Natlačili so jih tja notri, zaprli za njimi jeklena vrata, zamazali robove z glino, da je bilo bolj hermetično zamašeno in posebno osebje, ki si je nadelo plinske maske, je po ceveh nasulo tja „ciklon“ iz okroglih škatel. To so majhni, modri, na videz nedolžni kristali, ki začnejo takoj, kakor hitro se spojijo s kisikom, izpuščati strupe, kateri takoj učinkujejo na vse centre človeškega telesa. Po ceveh se je trosil „ciklon“, esesovec, ki

je poveljeval zadušitev, je obračal iztikalo, kamera se je razsvetljevala, in on je iz svoje opazovalnice skozi okence nadziral zaduševanje, ki je, po izpovedbi raznih prič, trajalo od dveh do deset minut. Skozi okence je mogel varno videti vse strašne obraze umirajočih in postopni učinek plina. Okence je napravljeno ravno na višini človeškega obraza. In ko so ljudje umirali, nadzorniku ni bilo treba gledati navzdol: umirajoč niso padali, kamere so tako nallačili, da so tudi mrtveci še vedno stali pokoncu.

Naj omenim: „ciklon“ je resnično snov, ki se uporablja za razkuževanje. Z njim so resnično razkuževali v sosednjih kamerah obleko. Vse je spodobno, vse točno, vse ustreza stvarnosti. Gre samo za to, kolikšno dozo „ciklona“ se nasuje v kamero.

Pojdimo nekoliko s tō korakov dalje. Prazen prostor. Sodeč po nekaterih znakih, je moralo biti prej tu kakšna zgradba. Da, tukaj je bil do lanske jeseni krematorij. V jeseni je bil dograjen drugi, spopolnjeni, ki si ga bomo še ogledali, tega pa so podrli. Zgrajen je bil primitivno, trupel je sežigal premalo — mnogo manj, kot jih je delala dobro premišljena, izpopolnjena plinska kamera. Ta krematorij je bil kar velika baraka z betonskim podom, kjer sta bila na temeljih iz opeke postavljena dva velikanska železna kotla, položena podolgem. Sežiganje v njih je šlo prepočasi. Popolne spremenitve trupel v pepel sicer tukaj niso čakali, toda že samo razsutje trupla v dogorele kosti je trajalo najmanj dve uri. Istočasno so stavili v obe gorišči 14 trupel. Potemtakem krematorij ni mogel sežgati več kot poldrugo sto ljudi na dan, dočim je plinska kamera dajala celo pri enem samem, kakor tukaj pravijo, „gaziranju“ po 300 trupel na dan. Zato je bilo treba pred dograditvijo novega krematorija, ob dnevih velikih pogubljevanj, precejšen del trupel voziti na kamijonih na polje, nahajajoče se za taboriščem in jih tam zakopavati.

Ograja obstoji iz dveh vrst štirimetrskih stebrov z žico, ki je zgoraj še pregnita v obliki kapa. Med obema vrstama stebrov je dva metra prostora, v katarem gre po diagonali od vrha ene vrste stebrov do znožja druge vrste posebno tretja vrsta žice. Ta vrsta je napeta na izolatorjih in je bila elektrizirana; po njej je šel tok smrtnega napona, ki je izključeval vsako možnost bega.

Takega elektrificiranega sistema niso napravili takoj. Prvotno so bile v taborišču iste žične ograje, toda brez toka. Prehod na električni sistem je bil posledica sledečega dogodka. V maju 1942 je oddelek ruskih vojnih vjetnikov, ki je bil poslan, da zakoplje ustreljence v Krzempieckem gozdu blizu taborišča, z lopatami ubil sedem nemških stražnikov in je zbežal. Dva sta bila vjeta, ostalih petnajst je ušlo. Tedaj so 130 vojnih vjetnikov, ki so še ostali v taborišču (od 1000 nastanjenih tukaj v avgustu 1941. l. je bilo živih samo še 130) prevedli v blok, kjer so bili zaprti jetniki. Nekega večera koncem junija, ko so videli, da bodo tu itak poginili, so ruski vojni vjetniki sklenili bežati. Nekaj desetoric jetnikov je ostalo. Vjetniki so zbrali vse odeje, kar so jih imeli, jih zložili po pet drugo na drugo, napravili iz njih mostove čez bodočo žico in so pobegnili. Noč je bila temna, samo štirje so bili ustreljeni, ostalim se je pa posrečilo skriti se. Onih 50, ki so ostali, so takoj po pobegu spustili

na dvorišče, jih položili na tla in postreljali iz avtomatičnih pušk. Toda te represije je bilo Nemcem premalo. Fakt, da se je pobeg posrečil, je ostal fakt, in Nemci so hitro izveli elektrifikacijo štirih blokov iz petih. Samo eden je ostal neelektrificiran: v njem so imeli zaprte ženske, od katerih je bilo težko pričakovati pobega.

Pred nami je nov pomožni blok. Ta je manj skrbno ograjen kakor drugi, stanovanjski. V ostalem to ni čudno: sem so prihajali mrtveci, ali polmrtvi ljudje, ali pa taki, ki so bili določeni za usmrnitev pod pojačano stražo. Tukaj, za to žično ograjo, ni nihče, izvemši esesovce in poslugo krematorija, živel več kakor eno uro. Nasredi praznega polja vidimo visoko štirioglasto kamenito cev, h kateri je prislonjen dolg, nizek štirikot iz opeke. To je krematorj. Ohranil se nam je v vsej svoji celotnosti.

Nekoliko dalje se nahajajo ostanki velike zgradbe iz opeke. V teku nekólikih ur, kolikor jih je ostalo poslugi taborišča med obvestilom o predoru obrambne črte in prihodom naših oddelkov, so Nemci skušali zabrisati sledove. Oni niso utegnili razstreliti krematorija, toda zažgali so pomožno poslopje. Pa vkljub temu, niso ostali sledovi nič manj očitni. Strašen trupelni smrad je tam.

Pomožni prostori krematorija obstojajo iz treh glavnih kamer. V eno teh kamer so natlačeni napol sežgani ostanki obleke. To je obleka poslednje partije umrlih, ki je niso odpeljali iz taborišča. Od sosedne kamere je ostal samo kos stene. V to steno je vmazano nekoliko cevi manjšega kalibra, kakor v plinski kameri, ki smo jo že videli. Tudi to je plinksa kamera, tudi tu so zaduševali (dosedaj še ni dognano, ali z istim „ciklonom“ ali s kakim drugim plinom). Kadar je bilo posebno veliko pokončevanje in glavna plinska kamera ni zadostovala, tedaj so dovajali en del ljudi sem in jih „gazirali“ neposredno poleg krematorija. Tretja, največja kamera je bila očividno namenjena za skladišče trupel, ki so tu čakala svojega sežganja. Ves njen pod je pokrit z napol dogorelimi skeleti, lobanjami in kostmi. To niso ostanki načrtno sežganih trupel tukaj je bilo zažgano poslopje: ko so Nemci zažgali tretjo kamero, so trupla, ki so bila zvaljena tja, zgorela. Mnogo jih je — morda desetorice, morda več sto — težko je reči koliko, ker se ne da prešteti te zmesi napol dogorelih kosti z odtrganimi kosi napol zgorelega mesa.

Sedaj nam je ostalo samo še par korakov do samega krematorija. To je velik pravokotnik, sezidan iz opeke najvišje ognjeupornosti — iz dinasa. Drugo poleg drugega stoji v tej kamniti steni pet gorišč, ki se zapirajo hermetično z vraticami iz litega železa. Ta okrogla vratica so sedaj odprta. Globoka gorišča so do polovice napolnjena z dogorelimi vretenci in pepelom. Pred pečmi, na tleh pred vsakim goriščem, leže skeleti, ki so jih Nemci pripravili za sežiganje in ki so v požaru napol dogodeli. Nasproti treh gorišč leže veliki skeleti moških ali žensk, nasproti dveh pa skeleti otrok, sodeč po velikosti, približno 10—12 letnih. Nasproti vsakemu gorišču je 5—6 skeletov. To ustreza njihovi sežnosti: vsako gorišče je bilo zgrajeno za šest trupel istočasno. Če se šesto truplo ni dalo utlačiti, je posluga krematorija odsekavala neutlačni del telesa — roko, nogo ali glavo in potem so vratica hermetično zapirali.

Vseh gorišč je pet. Njihova sežigalna sposobnost je bila zelo velika. Krematorij je bil preračunjen tako, da je sežiganje trupla, v njem trajalo 45 minut. Toda polagoma so se Nemci naučili forsirati njegovo delo in so potom povišanja temperature njegovo sežigalno sposobnost podvojili: namesto 45 minut je trajalo sežiganje samo še 25 minut ali pa še manj. Izvedenci so si že ogledovali to dinasovo opeko, iz katere so napravljena gorišča krematorija, in po njenih deformacijah in spremembah so dognali, da je bila tukaj temperatura nad 1.500 stopinj. Kot dodatno dokazilo služijo zapahi iz litega železa, ki so se tudi že deformirali in obtalili. Če vzamemo za poprečno, da se je sežigala vsaka partija trupel pol ure in če dodamo k temu splošno pričanje, da se je, začevši od jeseni 1943. leta, iz dimnika krematorija dan in noč neprestano kadilo ter da se krematorij, kakor plavž, ni ustavljal niti za minuto — dobimo številko za sežigalno sposobnost krematorija: za dan in noč okoli 1.400 trupel.

Zgraditev krematorija je v znatni meri postala potrebna Katynski aferi. Nemci, ki so se bali nadaljnjih razkrinkanj pri odkopavanju jam, kamor so zakopavali trupla ubitih, so pričeli v jeseni 1943 na zemljišču lublinskega taborišča z velikomernimi odkopavanji. Odkopavali so napol segnila trupla ustreljencev iz ogromnega števila jam, ki so se nahajale okoli taborišča, in so jih sežigali v krematoriju z namenom, da popolnoma zabrišejo sledove.

Pepel in dogorele kosti iz gorišč krematorija so stresali v iste jame, od koder so jemali trupla. Ena teh jam je že odkopana. V njej so našli skoraj meter debelo plast ogorkov in pepela.

Za taboriščem je še en nedograjen blok. Tukaj so za bodečo žičnato ograjo samo fundamenti iz opeke. Sten še niso bili zgradili, dozidana je še-le ena sama baraka, katero pa še niso opremili z lesenimi ležišči. V njej še niso prebivali ljudje, toda neglede na to je bila ona morda priča največjih strahot, ki so se tukaj dogajale. Ta baraka, ki je dolga in široka nekaj desetoric metrov, je do polovice, do višine nad dva metra, po vsej svoji dolžini in širini napolnjena z obutvijo ljudi, usmrčenih tukaj v treh letih. Težko bi bilo povedati, koliko parov obutve je tukaj. Morda milijon, morda celo več. Baraka je premajhna za obutev, obutev pada iz oken in vrat ven. Na enem mestu se je pod njeno težo zlomila stena, in del stene se je posul z obutvijo vred.

Tukaj je obutev vseh vrst: ruski vojaški škornji in poljski vojaški čevlji, moški in ženski čevljički, in kavčukovi polškornji, in, glavno, — kar je najstrašnejše — na desettisoče parov otroške obutve: sandalčki, šolnički, čevljički desetletnih in osemletnih, šestletnih in enoletnih otrok. Težko si je predstaviti kaj še bolj strašnega od te slike. Strahovite, molčeče priče smrti stotisočev moških, žensk in otrok! Kdor se prerije čez gore obutvi in pride do desnega kota barake, ta takoj dobi pojasnilo za obstoj tega strahovitega skladišča. Tukaj so posebej zloženi tisoči, desettisoči podplatov, spon; posebe zloženi obrezki usnja. Tukaj so prebirali in sortirali oni del obutve, ki se že ni dala več v celoti porabiti, posebe so odbirali podplate, posebe spone, posebe pete. Kakor vse v taborišču smrti, tako je bilo tudi to skladišče napravljeno za korist: po mrtvecu naj bi nobena stvar ne šla podzlo ne obleka, ne obutev, ne kosti, ne pepel.

V Lublinu, v eni izmed velikih mestnih hiš, je poslednji oddelek taborišča. V deseterici prostorov, v deseticah večjih in manjših sob je urejeno velikansko skladišče za sortiranje vseh stvari, ki so jih slekli z obsojenih na smrt. V eni teh sob lahko vidimo desettisoče ženskih oblek, v drugi — desettisoče moških hlač, v tretji — desettisoče parov perila, v četrti — na tisoče ženskih torbic, v peti — desettisoče kompletov otroške obleke, v šesti — brivne aparate, v sedmi — kape in klobuke.

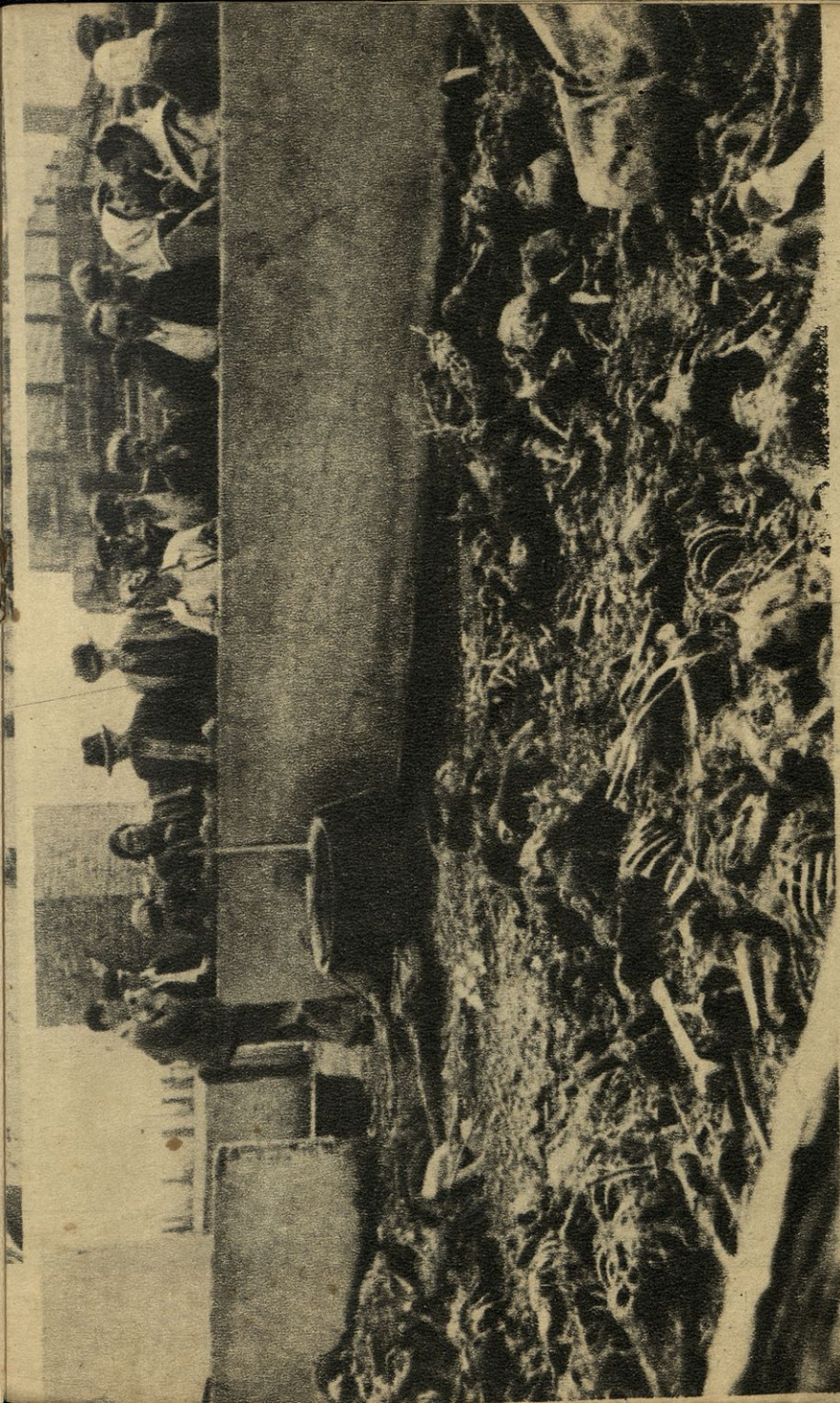
Govoril sem z nemškimi ujetniki, ki so šli mimo krematorija, mimo jam s trupli. Odrekli so svoje sodelovanje v tem poslu. Trdili so, da tega niso delali oni, temveč SS. Toda ko sem potem zasliševal enega izmed esesovcev, ki so delali v taborišču, je ta, govoreč o množinskih usmrčitvah, trdil, da tega niso delali SS, temveč SD — to je gestapo. Gestapovci pa pravijo, da so to delali esesovci. Ne vem, kdo izmed njih je sežigal, kdo izmed njih je moril, kdo sezuval čevljičke in kdo sortiral žensko perilo in otročje oblekice — ne vem. Toda, ko zrem na skladišče teh stvari, mislim, da narod, ki je rodil ljudi, ki so to delali, mora nositi in bo tudi nosil vso odgovornost in vse prokletstva za to, kar so storili njegovi predstavniki.

III

Pripovedoval sem že zgodovino Lublinskega „taborišča uničenja“ in govoril o tem, kakšno je taborišče sedaj. Zaustavimo se sedaj še pri izpovedbah posameznih prič, s katerimi sem govoril. Njihove izpovedbe sestavljajo morda še-le stoti del onih dokazov, ki bodo v nadaljnjem tvorili gradivo za preiskovalno komisijo. Imel sem priliko govoriti z ruskim ujetnikom, zdravnikom Baričevim — glavnim zdravnikom taboriščne bolnice vojnih vjetnikov in tudi s sanitetnikom te bolnice, s civilnimi delavci in inženjerji, ki so delali pri zgradbi taborišča, z ljudmi, ki so bili v taborišču kot jetniki in vojni vjetniki, pa tudi z esesovci, ki so služili pri straži v taborišču. Iz vseh teh pogovorov se mi je predočila splošna slika življenja „taborišča uničenja“, in o tem je treba tukaj pripovedovati.

Prva predpostavka, s katere so izhajali esesovci, ki so gospodovali v taborišču, je bila sledeča: vsi ljudje, ki so prišli v taborišče, najsi bodo vojni vjetniki ali jetniki, najsi bodo Rusi, Ukrajinci, Poljaki, Belorusi ali Judje, Francozi ali Grki itd.— bodo itak prej ali slej pogubljeni, ne bodo nikoli več v svojem življenju prestopili praga taborišča na svobodo in ne bodo nikomur pripovedovali, kaj se tu godi. Ta temeljna predpostavka je opredeljevala obnašanje straže, kakor tudi metode uničenja ljudi v taborišču. Mrtveci molče in ne morejo ničesar povedati. Oni ne morejo praviti podrobnosti z dokumenti. Torej, nihče ne bo imel dokazov, in to je bilo, po mnenju Nemcev, glavna stvar.

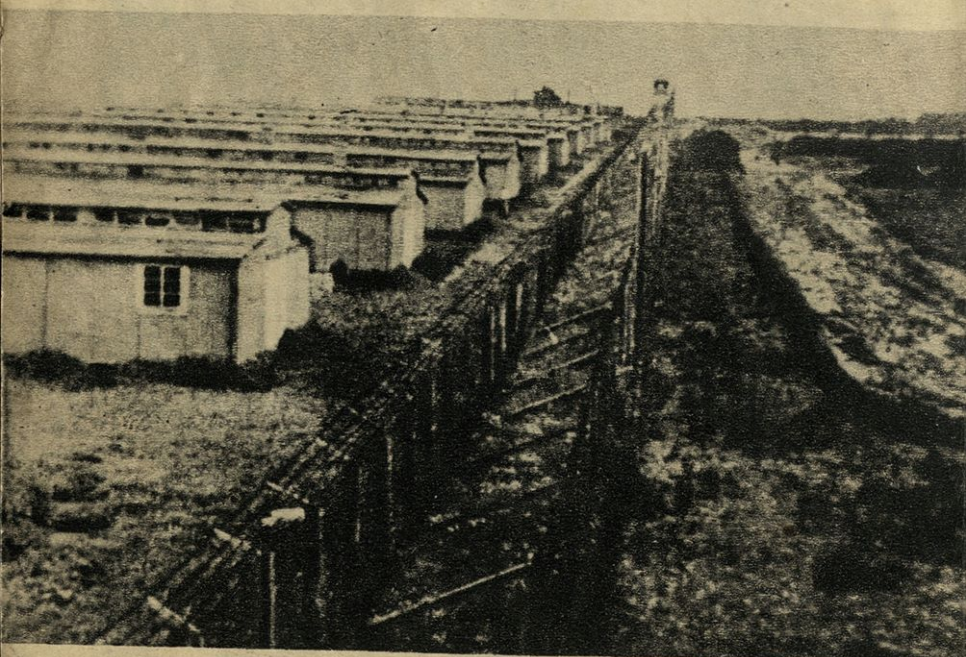
Seveda, govorice o taborišču na splošno, kot o taborišču smrti, so mogle priti do ušes okoliškega prebivalstva, toda to Nemcev ni skrbelo. Oni so se počutili na Poljskem kakor doma. „Poljski generalni gubernement“ je bilo zanje ozemlje, zavojevano na veke. Oni, ki so

„Skladišče trupel“. Napol sežgani ostanke jetnikov, sežganih v taborišču.

Lublin. Žalni shod v spomin mučenikov taborišča uničenja. Govori čl

Lublinsko taborišče uničenja „Pot smrti“. Zadnja pot jetnikov k pečem. v
so jih sežigali v taborišču.

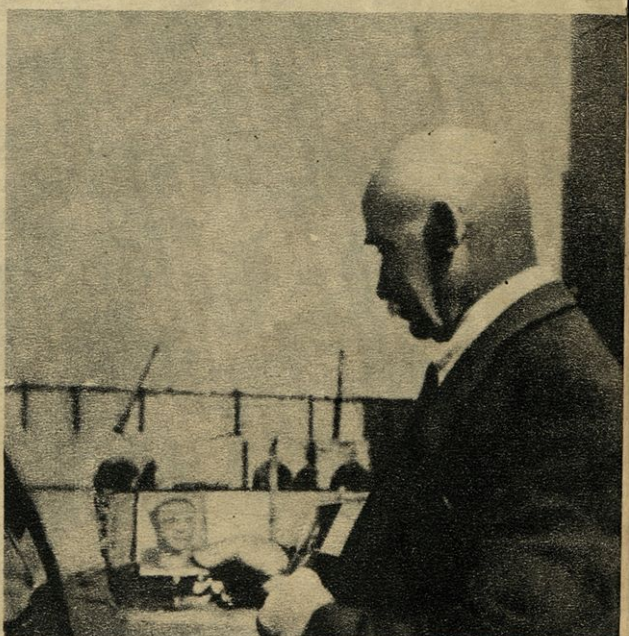

Poljskega Odbora narodne osvoboditve, inženjer Jan Mihael Grubecky.

katerih

Prebivalec Lublina, Kazimir Korczak, kateremu so pogubili v taborišču dva sina: Marijana, 30 let in Tadeuša, 27 let starega.

Tukaj so skladali obutev žrtev taborišča smrti.

ostali živi v njegovih mejah, so se predvsem morali bati Nemcev, in zato so bile strašne govorice, ki so se širile po vsej Poljski o Lublinskem taborišču, Nemcem celò prav. Trupelni smrad, ki je ob dnevih posebno velikih pogubljanj, prihajal iz taborišča v okolico in prisiljeval celo ljudi v Lublinu, da so si zakrivali obraze z robci, je plašil okoliško prebivalstvo. To je moralo vsiljavati vsej Poljski predstavo o sili nemške vladavine in o strahotah, na katere so obsojeni vsi tisti, ki se drznejo zoperstavljati se. Stolp dima, ki se je cele tedne in mesece vil vrh visokega dimnika glavnega krematorija, se je videl od daleč in to Nemcem ni razburjalo. Istolako, kakor smrad trupel, je ta strašni dim služil za ustrahovanje. Vsi so videli, kako so mnogolisočne kolone ljudi šle po Helmski cesti, vlivale se v vrata Lublinskega taborišča, in se nikoli več vračale od tam — in to naj bi pričalo o sili Nemcev, ki si smejo dovoliti vse, kar hočejo in ne bodo nikomur dajali odgovora za to.

Hočem začeti svoje pripovedovanje pri najbolj „človekoljubni“ napravi v taborišču — pri bolnišnici. Vsi ki so prišli v taborišče, so po najstrožjih medicinskih pravilih, predno so jih odpravili v splošne barake, prišli za 21 dni v karanteno, v bolnišnico. To je brezdvomno ustrezalo zahtevam medicine. Treba je dodati samo eno podrobnost: vse vojne vjetnike, ki so jih privedli sem v karanteno, so nastanjevali po povelju taboriščne komande izključno v barake, kjer so se nahajali bolniki z odprtim procesom tuberkuloze. V vsaki taki baraki, v neverjetni tesnobi, kjer se je nahajalo po dvesto bolnikov, z odprtim procesom tuberkuloze, so nastanjevali tudi še po dvesto ljudi, ki so prestajali karanteno. Če se vzame v obzir to majhno podrobnost, tedaj se ne bomo čudili, da je izmed ljudi, ki so umrli v taborišču tako zvane naravne smrti, 70 do 80 odstotkov umrlo na jetiki.

Po svojem bistvu je bila bolnišnica samo del „taborišča uničenja“. Nemci so imeli v njej svoje načine moritve, ki so bili večasih hitrejši kot v navadnih barakah. Če pa hočemo sploh govoriti o načinih moritve, tedaj moramo reči, da so bili ti načini zelo raznovrstni in da so naraščali progresivno s povečevanjem taborišča.

Prvi prostor množinskega pokončavanja je bila majhna baraka iz desk, postavljena prav v početku gradbe taborišča med dvema vrstama bodeče žične ograje. Vzdolž te barake iz desk je bila pod stropom položena dolga greda, na kateri je stalno viselo osem jermenastih zanj. Tu so obešali vse, ki so oslabei. V začetku je bilo v taborišču premalo delovne sile, in esesovci se niso kar tako zabavali. Oni niso pogubljali zdravih. Obešali so samo one, ki so oslabei od lakote in bolezni. Poleg tega, so imeli vojni ujetniki privilegij. V tej baraki iz desk so obešali samo jetnike. Skupine oslabeledih in za delo nesposobnih ujetnikov so vodili izven taborišča in jih tam streljali. Vojne vjetnike so obešali le tedaj, če se ni mogla zbrati cela skupina in če je bilo nerentabilno voditi v gozd samo enega ali dva. Tedaj so po enega ali dva vojna ujetnika obešali skupaj z jetniki.

Kmalu je bil postavljen začetni primitivni krematorij z dvemi pečmi, o katerem smo že govorili. Plinska kamera je zakasnela, in še ni bila dograjena. V tem času je bil glavni način pogubljanja bolnikov in oslabeledih sledeči: h krematoriju je bila prizidana majhna so-

bica z zelo ozkim in nizkim vhodom, da je človek, ko se je plazil vanjo, moral na vsak način prikloniti glavo. Dva esesovca sta stala z obeh strani vrat in držala v rokah vsak po eno kratko in težko železno palico. Ko se je človek nagibal, hoteč sklonjen priti skozi vrata v kamero, ga je esesovec udaril z železno palico po vretencih zatilnika. Če je prvi zgrešil, ga je drugi popravil. Če človek po tem udarcu ni bil mrtev, temveč je samo omedlel, je bilo to brez pomena. Kdor je padel na tla se je smatral za mrtvega i položili so ga v gorišče krematorija. Treba je povedati, da je v taborišču sploh veljalo pravilo: kdor pade na zemljo in ne more vstati, se smatra za mrtvega.

Včasih so izčrpane ljudi usmrčali na ta način, da so jih puščali mnogo ur na mrazu. K temu je treba še dodati tako zvano večerno telovadbo. Ta je obstojala v tem, da so po večerni kontroli ljudi, ki so bili od delovnega dne do skrajnosti izčrpani in utrujeni, primorali poldrugo uro tekati po blatu, ki je segalo do kolen ali po zimi po snegu, poleti pa po vročini okoli vsega stanovanjskega bloka, obod katerega je znašal dokaj več od kilometra. Zjutraj so pobirali trupla, ki so ležala ob vsej ograji bloka.

To so bili takorekoč navadni vsakdanji načini moritve. Toda zverine ki so srknile človeške krvi, se niso zadovoljevale z navadnimi načini. Smrt njihovih žrtev ni bila zanje samo delo, temveč tudi zabava. Ne bomo govorili o „zabavah“, ki so v navadi v vseh nemških taboriščih, to je streljanju na izbiro s stražniških odrov ali o pretepanju do smrti stotin izstradanih ljudi, ki planejo na vržene jim kosti. Omeniti hočemo tukaj le nekatere zabave, ki so bile specifične za Lublinsko taborišče.

Prva „ostroumna šala“ je obstojala v sledečem. Kak esesovec je začel zmerjati kogarkoli jetnikov, češ, da le-ta ne izpolnjuje taboriščnih pravil, da ga je zato treba ustreliti. Jetnika so postavili k steni in esesovec mu je nastavil na čelo svoj parabelum. Pričakujoč strela, je človek instinktivno v 99 primerih od sto zamižal. Tedaj je esesovec ustrelil v zrak v trenutku, ko se je drug esesovec neopazno približal jetniku in ga udaril z debelo desko po temenu. Jetnik je padel brez zavesti. Ko se je po nekaj minutah zavedel in je odprl oči, mu so dejali essovci, ki so stali pred njim, s smehom: „Tako, vidiš, ti si na onem svetu. Vidiš, tudi na onem svetu so Nemci in ti ne moreš od njih zbežati“. In ker se človek, navadno ves krvav, ni mogel več dvigniti na noge so ga smatrali za smrtnika in ga, končno po vžiti zabavi ustrelili.

„Šala“ številka 2. se je vršila v eni taborniških barak, kjer se je nahajal velik bazen. Jetnika, ki so ga smatrali, da je česarkoli kriv, so slekli in ga vrgli v bazen. On je poskušal priti na površino in zlesti na suho. Esesovci, ki so stali naokoli, so ga s škornji brcali nazaj v vodo. Če se je izognil udarcem, so mu dali pravico izlesti iz vode. Sedaj je moral izpolniti samo še en pogoj — v treh sekundah se popolnoma obleči. Esesovci so pazili na uro. Seveda, v treh sekundah se ni nihče mogel obleči. In tedaj so ga na novo vrgli v vodo in zopet mučili, dokler ni utonil.

„Zabava“ štev. 3 je bila gotova smrt tistemu, s katerim so se zabavali. Predno so umorili pregrešivšega se jetnika, so ga vedli k

snežnobelemu stroju za izžemanje perila, in so ga prisilili, da je vtikal konce prstov med dva težka valjarja iz gume, kjer se ofira perilo. Potem je kak esesovec ali kak jetnik začel vrteti ročaj stroja. Človeška roka se je začela do lakta ali do rame progrezati v to mašino. Kriki mučenika so bili glavno veselje. Kajpada so človeka z razdrobljeno roko, kakor vsakega drugega, ki ni mogel delati, po mučitvi oddali pogubitvi.

Neštete „zabave“ so bile tako rekoč splošno v navadi. Posamezni esesovci pa so se zabavali še vsak po svoje. Navesti hočemo samo en primer, ki ga potrjata dve priči. Neki esesovec, ki je pripadal straži delavcev pri gradbi izpopolnjenega krematorja, 19 leten fant, je brez vsakega povoda stopil k najbolj zdravemu in lepemu človeku izmed zaposlenih, mu ukazal, naj nagne glavo in ga z vso silo udaril s palico po tilniku. Ko je ta padel, je esesovec ukazal dvema drugima jetnikoma naj ga primeta za noge in vlačita v krogu z obrazom navzdol, da se osvesti. Toda, ko so ga prevlekli sto metrov po zmrzli zemlji, se ni več zavedel in je obležal nepremično. Tedaj je esesovec zgrabil votlo cementno cev, ki je bila namenjena za kanalizacijo in jo zaloputnil ležečemu na hrbet. Potem jo je zopet dvignil in zopet vrgel, in tako petkrat zaporedoma. Po prvem udarcu s cejvo se je ležeči stresel v agoniji, po drugen je bil zopet miren. Po petem udarcu je ukazal esesovec, da ga prevrnejo z obrazom navzgor ter mu je s palico privzdignil trepalnice. Ko se je prepričal, da je ležeči mrtev, je esesovec izpljunil, prižgal si cigareto in odšel, kakor da se ni prav nič zgodilo. V ostalem, to ni bilo le posledica njegovih osebnih zverinskih nagnjenj. V jeseni in po zimi 1943 je vsak esesovec smatral za svojo dolžnost, bahati se, da je ubil dnevno vsaj po pet jetnikov.

Pripovedovati vam hočem še o ženskah. V posameznih mesecih se jih je nabralo v taborišču do 10 tisoč. Držali so jih prav tako, kakor moške, s to razliko, da so jih stražile esesovke. Povem vam o eni teh furij, ki je bila v činu podčastnika in je bila nadpaznica ženskih barak. Njenega imena se, žal, do sedaj še ni dalo dognati, ker so jo vsi nazivali samo s potvorjenim nemškim nazivom „lagerzeerka“. Ta „lagerzeerka“ ni nikoli prihajala brez „pajče“. „Pajča“ se je imenovala dva metra dolga gibka šiba iz debele žice, obdane z gumo in povrh nje z usnjem. „Lagerzeerka“, od rojstva pokvečena in suha megera, se je odlikovala po sadizmu, zvezanemu s spolnimi nenormalnostmi in je bila napol nora. Pri jutranji ali večernji kontroli si je poiskala med izčrpanimi in shušanimi ženskami najlepšo, ki si je še ohranila kolikortoliko človeško podobo in je brez vsakega vzroka zamahnila s svojo „pajčo“ ter jo udarila po prsih. Ko je žrtev po tem udarcu padla na zemljo, ji je „lagerzeerka“ zadržala s pajčo drug udarec med noge, potem pa jo je brnila istotja s svojim podkovanim čevljem. Navadno ženska že ni mogla več vstati in se je, predno je vstala, dolgo plazila po tleh, puščajoč za seboj kri. Po eni ali dveh takih eksekucijah, so postale ženske pohabljenke in so kmalu umirale. O tem je težko govoriti. Ostaja nam samo upanje, da se bo našlo ime tega strašnega nestvora in tisočev njej podobnih, in da bodo kaznovane s smrtjo, to je, da dobe vsaj stoti del zaslužene kazni.

Do sedaj smo govorili o mukah in smrtih onih ljudi, ki so se nahajali daljšo ali krajšo dobo v taborišču. Toda taborišče pri Lublinu je bilo resnična veletovarna smrti, in mnogo ljudi je bilo pogubljenih takoj, kakor hitro so prišli tja. Takih ljudi je v treh letih prešlo taborišče na stotisoče. Prihajali so na polja smrti skoraj vsak dan. Ponoči so po taborišču drdali našlašč pognani traktorji, ki so imeli namen, da preropotajo pokanje avtomatičnega streljanja in krike streljencev. Ko je začel grmeti traktor, so vsi v taborišču vedeli, da je prišla smrtna ura za tisoče ljudi. Povedati hočemo nekoliko besed samo o enem takem streljanju, o največjem med njimi, ki se je vršilo 3. novembra 1943.

Na vse zgodaj je bila z vzbuno zbudena vsa straža in taborišče je bilo obkoljeno z dvema vrstama gestapovcev. S Helmske ceste se je povila po taborišču neskončna kolona ljudi, ki so šli, držeč se z rokami, po pet ljudi v vrsti. Vseh je šlo ta dan 18 tisoč. Polovica je bila moških, druga polovica žensk in otrok. Otroci do 8 let so šli skupaj z ženskami, kar pa je bilo starejših, so šli v posebni koloni. Tudi oni so šli po pet v vrsti in se držali za roke. Dve uri po vstopu glavne kolone v taborišče, je po vsem taborišču in okolici zaigrala godba. Iz nekoliko ducatov zvočnikov so razgrajali oglušajoči fokstroti in tangi. Radio je igral vse jutro, ves dan, ves večer in vso noč.

Teh 18 tisoč je bilo postreljanih poleg novega krematorija v odprtem polju. Iskopanih je bilo nekoliko jarkov, širokih po dva metra in dolgih po nekoliko sto metrov. Najprej so vse namenjene usmrčenju slekli do golega in jih gole položili po ploskem v te jarke. Kakor hitro je bila položena v jarek ena vrsta ljudi, so jih postreljali odzgoraj z avtomatičnimi puškami. Potem so položili nanje drugo vrsto in jih zopet postreljali. In tako dalje, dokler ni bil jarek poln. Tedaj so ti, ki so še ostali živi, zasipali jarek in šli k sledečemu jarku, kjer so postreljali tudi njih. Šele poslednjo vrsto umorjencev v poslednjem jarku so zasuli gestapovci sami. Zakopavali so jih tako, da so bili komaj pokriti z zemljo. Drugi dan so začeli trupla sežigati v pečeh novega krematorija z nečuvveno intenzivnostjo. Tako so Nemci v enem dnevu umorili 18 tisoč ljudi.

Ob koncu članka moramo omeniti dva Nemca, — ali pravzaprav enega Nemca in eno Nemko, ki sta bila vjeta. Nемеc je bil direktno, Nemka pa indirektno udeležena tega, kar se je vršilo v taborišču smrti. Nемеc se imenuje Teodor Schollen. Njega še ni doletela zaslužena kazen, on je še živ. Star je 41 let. Rojen je bil v Düsseldorfu. Leta 1937. je vstopil v nacional-socijalistično stranko, v oddelek SS. Julija meseca 1942. leta je prišel v Lublinsko taborišče in postal „Rottenführer“ SS. Po poklicu je mesar iz berlinske klavnice-hladilnice, v taborišču pa je bil skladiščnik. Njegovo opravilo je bilo to, da je slačil jetnike, ki so prišli v taborišče, jih preiskoval, in slekel z njih ono obleko, v kateri so prišli, predno so jih odpravili v plinsko kamero. Pravi, da je skladiščnik, in trdi, da je vstopil v vojsko SS po zmoti, ko je bil pijan. Pripoveduje, da je ravnal z jetniki izredno človekoljubno, in se joče, kadar ga na konfrontaciji priče, ki so bile v njegovih rokah, spominjajo, kako je s ključavničarskimi kleščami

ruval ljudem zobe, iskavši briljante, ki so morda skriti v votlih zobeh in snemal zlate krone, ki po nomenklaturi niso fungirale v uradnem opisu stvari in si jih je lahko prisvajal. On se zaklinja, da je samo podčastnik SS in da so ljudi ubijali SD, to je gestapovci. Kadar ga razkrinkajo, laže in preлива take debele solze, da mu naiven človek na prvi mah more verjeti.

Tak je Nemec. A Nemka? Ona se imenuje Edit Schostek. Stara je 21 let, doma je iz Centralne Nemčije. V Lublin se je pripeljala pred dvema leti, vsled zakona, po katerem morajo nemška dekleta, ki so izpolnila 19 let, delati v korist države. Prišla je za eno leto, ostala pa je dve. Ona ni ubijala in ni tolkla žensk s korobačem po prsih. Bila je samo stenografistinja pri ravnatelju Lublinske električne centrale, in njene roke niso omadeževane s krvjo. Toda, ko jo začnemo zasliševati podrobno, prihaja na dan majhna okolnost: ona in njena sestra, ki je tudi delala v Lublinu, sta dobivali kot dopolnilno plačo stvari prav iz onega skladišča, kjer so bile stvari umorjencev in o katerem sem pripovedoval. Oni dve s sestro sta dobivali od tam čipke in čevljičke. Druge so morda dobivale perilo in obleke. Tretje, ki so imele otroke, so dobivale otročje srajčke in čevljičke, slečene z ubitih otrok.

Tako se sklepa veriga, v katero je vključena vsa Nemčija. Na enem koncu te verige je rabelj Teodor Schollen, ki je pulil ljudem zlate zobe in jih pehal v „gubitke“, na drugem koncu verige pa Edit Schostek, ki je samo prejemala za svoje delo stvari ubitih. Onadva sta na raznih koncih verige, toda veriga je ista. Nekateri več, drugi manj, toda odgovarjali bodo vsi. Naj se drug na drugega ne jeze! Naj si enkrat za vselej zapomnejo sledeče: odgovarjali bodo vsi.

1. Beloruska fronta.

KOMUNIKE AGENTURE „POLJPRES“.

V taborišču uničenja v Majdanku pri Lublinu so nemški osvobodilci morili sovjetske vojne ujetnike in v tem taborišču zaprte Poljake, Francoze, Čehe, Jude, Belgijce, Madjare, Srbe, Grke in osebe drugih evropskih narodnosti.

Ker so Nemci izvrševali v tem taborišču množinska ubijstva in usmrčenja, sovjetskih vojnih ujetnikov, je Poljski Odbor narodne osvoboditve predložil Sovjetski vladi, naj bi se za preiskavo nemških zločinov v Lublinu ustanovila poljsko-sovjetska Izredna komisija in naj bi Sovjetska vlada delegirala svoje predstavitelje v to komisijo. Vlada ZSSR je sprejela ta predlog in imenovala od svoje strani člane komisije: profesorja Graščenkova N. I., profesorja Prozorovskega V. I. in Kudrjavceva D. I.

Poljsko-sovjetska Izredna komisija, v sestavu predsednika komisije — nameštnika predsednika Poljskega Odbora narodne osvoboditve gosp. Vitosa in članov komisije: katoliškega duhovnika dr. Krušinskega, prof. Bialkowskega, prokuratorja sodišča Balcežaka, prof. sodne medicine Sziling-Singaleviča in člana Poljskega odbora narodne osvoboditve dr. Sommersteina (Poljska), profesorja Prozorovskega V. I., profesorja Graščenkova N. I. in Kudrjavceva D. I. ZSSR) — je začela preiskovati nemško-fašistične zločine v Lublinu in ugotovljati in odkrivati organizatorje in neposredne vršilce teh zločinov.

Časopis „Izvestija“

19. avgusta 1944. d.

Pločevinske škallje z strupenim sredstvom „Zyklon“. S tem plinom so Nemci gastrupljevali svoje žrtve.

Fotografije, najdene med ispravami žrtve iz taborišča uničenja.

СВИДОЦБА.

ДОСЛОВНА КНИЖИЦА
ДОСЛОВНА КНИЖИЦА

PASSPORT GREAT
BRITAIN

Handwritten notes and documents, including a stamp that reads "СВЕТЛОСТ" (Svetlost).

Isprave v taborišču uničenja ubitih ljudi.

IZJAVA NEMŠKEGA GENERALA MOZERJA.

Prevod iz nemškega.

POVELJNIŠTVU RDEČE VOJSKE.

Mozer, general-poročnik bivši
poveljnik 372. glavnega operativnega poveljništva v Lublinu.

IZJAVA

Jaz, Hilmar Mozer, sem se rodil 1880. leta v Langenorla (okraj Roda). Od leta 1902. sem služil v nemški vojski. Čin general-majorja sem dobil 1935. leta, čin general-poročnika pa leta 1942. Za svojo bojovno dejavost sem prejel vsa odlikovanja, kar jih ima Nemčija.

42 let sem bil vedno pošten in prem vojak, udeležil sem se dveh svetovnih vojn in bil težko ranjen.

Nimam nobenega vzroka, da bi zamolčal težke Hitlerjeve zločine, ali da bi jih prikrival in smatram za svojo dolžnost sporočiti vso resnico o takozvanem „taboriču uničenja“ ki so ga zgradili hitlerjevci blizu Lublina ob Helmski cesti.

Koncem novembra 1942. leta sem dospel v Lublin z glavnim operativnim poveljništvom št. 372 kot njegov poveljnik.

Moj predhodnik, general v. Altrock, je bil približno čez tri tedne s svojim glavnim operativnim poveljništvom prestavljen dalje na vzhod.

Pri predaji službe mi je izjavil, da se nahaja v Lublinu koncentracijsko taborišče, ki je podrejeno SD. Izjavil mi je, da je po armadnem povelju komandantu glavnega operativnega poveljništva, kot predstavitelju oborožene sile, najstrožje prepovedano posečavati to taborišče ter poizvedovati, kaj se v njem dogaja.

Kmalu nato je prišel v Lublin poveljnik vojnega okrožja v Generalnem gubernatorstvu — general infanterije Heinicke, kateremu je bilo podrejeno glavno operativno poveljništvo.

On mi je ponovil povelje, ki mi ga je bil predal general Altrock in me še enkrat opomnil, da mi je strogo prepovedano zanimati se, kaj se vrši v koncentracijskem taborišču.

An die Oberkommande der Roten Armee

Witten
Generalstab
des Reichsministeriums
des Krieges

Erklärung

Herr Major Moraw, bis 1880 im Langwieder Kreis
Roda, geboren am 2. Febr. 1892, diente als
Leutnant im Regiment des Kaiserlichen
1911 und zum Generalstab 1912 befördert.
Für seine Tapferkeit werden ihm die
in Deutschland erlangten Auszeichnungen
erhalten.

Am 2. Febr. 1918 wurde er als
Kapitän in den Krieg, Teilnahme an 2. Weltkrieg,
während der Kriegsdauer

Er habe keine Gründe zu
erklären die notwendig sind
alle in der Sache selbst zu
den gegenwärtigen Umständen
bei der Abgabe der Erklärung
wäre für den Krieg.

Med drugim — je rekel: „Stvari tam so podobne razbeljenemu železu, ki se ga ne sme dotikati“.

U začetku svoje dejavnosti sem se mnogo vozil po okolici, da spoznam ozemlje, ki je bilo pod mojim vodstvom. Potem sem se hotel podrobneje poučiti o koncentracijskem taborišču in sem dognal sledeče:

Taborišče se je razprostiralo nekoliko kilometrov ob južni strani Helmske ceste in je bilo nekoliko kilometrov široko. Mislim da je znašalo njegovo ozemlje kakih 30 kvadratnih km. Z glavne železniške postaje na taborišče je vodilo nekoliko železniških krakov. Odzunaj je bilo obdano z navadno ograjo iz bodeče žice, ob kateri je na zunanji strani stala številna straža.

Od kedaj je obstojalo taborišče, ne vem, vem pa, da je bilo tekom mojega prebivanja v Lublinu znatno razširjeno.

Ko sem izbiral položaje za zgradbo obrambenih črt „utrjenega Lublinskega ozemlja“, ki so se razprostirale ob vzhodni strani koncentracijskega taborišča (na zunanji strani ograje), sem bil nekoč z drugimi, častniki, ki so vodili zgradbo, znotraj zunanje ograje taborišča, približno 30 metrov dalje od nje.

Nisem imel namena, da bi si ogledoval taborišče, kar so mi, kakor sem povedal, višje instance strogo prepovedale.

Kljub temu sem vendar doznal o marsičem, kar se je dogajalo v taborišču.

To taborišče smo v Lublinu vsi imenovali „koncentracijsko taborišče“ ali „judovsko taborišče“, ker so bili spočetka tam zaprti v prvi vrsti Judje; pozneje so se tam nahajali predstavniki najrazličnejših narodnosti, takozvani politični hudodelci, med njimi tudi Nemci.

Pozimi 1943—1944. I. je bilo tam pogubljeno veliko število jetnikov, med njimi, na moje veliko zgražanje, ženske in otroci.

Število ubitih je dosegalo več stotisoč ljudi.

Nesrečneži so bili deloma postreljani, deloma usmrčeni s plinom.

Često so mi tudi pripovedovali, da prisiljujejo obsojence v taborišču uničenja vršiti izredno težka dela, ki presegajo njihove sile in jih pri delu priganjajo s strašnim pretepanjem.

Z zgražanjem sem doznal, da so jetnike v tem taborišču pred usmrčevanjem še preteпали in mučili.

Letošnjo spomlad so izkopali nešteto mnogo trupel in jih sežgali v posebej za to zgrajenih pečeh, očitno z namenom, da zabrišejo sledove zločinste, ki so jih izvršili na Hitlerjevo povelje.

Orjaške peči iz opeke in železa so bile postavljene, cel krematorij, z veliko sežigalno sposobnostjo. Smrad trupel je često dohajal v mesto, vsaj v njegov vzhodni del, zato je bilo tudi manj poučenim ljudem jasno, kaj se vrši na tem strašnem kraju.

Podatke o tem strašnem taborišču sem dobil v pogovorih s sledečimi osebami: generalom *Altrockom*, svojim predhodnikom, komandantom glavnega operativnega poveljništva; z generalom *Rennerjem*, bivšim poveljnikom 174. rezervne divizije v Lublinu; z majorjem *Gleisnerjem*, poveljnikom 991. domohranskega strelskega bataljona; z dr. *Klausom* in dr. *Osorjem*, načelnikoma intendantnega od-

delka in kmetijskega okrožja in z majorjem *Hartmannom*, ki je bil skoraj 5 let moj adjutant in zaupnik.

Majorja *Hartmanna* sem sam prošil, naj poizve, kaj se dogaja v taborišču in mi je dal najbolj popolno informacijo.

Obvestila, ki sem jih dobival od drugih oseb, je zgovorno spolnjeval neznosen trupni smrad, ki sem ga večkrat sam čutil.

Nimam besed, da izrazim svojo grozo nad nezaslišanimi zločini in prepričan sem, da se bo vsak dostojen Nemec odrekel vlade, ki je ukazovala take organizirane množinske moritve.

O tem, da je dejavnost taborišča uničenja, vodila Hitlerjeva vlada, priča dejstvo, da je taborišče posestil *Himmler*, ki je bil v Lublinu poletj 1943. leta.

Smatram za svojo dolžnost, da kot general in vojak z 42 leti službe, udeleženec dveh svetovnih vojn, težko ranjen in, končno, kot zadnji komandant glavnega operativnega poveljništva Lublinskega okrožja pomagam odkriti vsa nezasišana zločinstva, ki so se vršila v koncentracijskem taborišču. Pozivam vse vojake oborožene sile, ki so bili v Lublinu pod mojim poveljstvom, da pričajo o vseh zločinstvih, za katera vedo, da so se vršila v Lublinskem taborišču uničenja.

29. avgusta 1944.

MOZER
general-poročnik.

975-05213

UNIVERZITETNA KNJIŽNICA MARIBOR

74202

COBISS

097505213

ZA ČITALNICO